

Höljään-Porosaaren hautausmaajuhla 27.7.2025

Katsaus hautausmaan historiaan/Leena Eskelinen

Pyydän teitä lähtemään aikamatkalle 100 vuoden taa: minkälainen oli se Höljään kylä, johon hautausmaa perustettiin 1920-luvun alussa?

1900-luvun alkuvuosikymmenet olivat Höljäässä monella tavoin kylän rakentamisen ja edistysuskon aikaa. Silloin oli saatu ensimmäinen koulurakennus ja ensimmäiset kaupat; oli rakennettu nuorisoseurantalo ja työväentalo. Kyläkeskus alkoi muodostua, ja kylästä oli tullut monella tapaa omavarainen. Mutta Höljää ja Porosaari olivat etäällä ja hankalien kulkuyhteyksien päässä Nurmekselta silloisilla kulkupeleillä.

Tässä toimintaympäristössä syntyi ajatus omasta hautausmaasta etenkin, kun ilmaantui sopiva maa-alueen lahjoittaja, silloisen Mahalan tilan omistaja Juho Mahanen, joka oli ollut hyvin aloitteellinen mm. koulun ja nuorisoseurantaloon rakennushankkeissa. Mahalan tilan alue ulottui lähelle kyläkeskusta ja kyläkeskusta lähellä olevasta kolkasta löytyi maastoltaan ja maaperältään hautausmaaksi sopiva mäntyvaltainen hiekkakangas olemassa olevan karritien tuntumassa: tien ja Jurttipuron välimaastossa oleva luonnonvarainen metsikkö.

Miten hautausmaan perustamisasia eteni? Asiaa oli valmisteltu pitkään ennen kuin hautausmaa voitiin vihkiä käyttöön. Oli mm. aloitettu varainkeräys; siitä on olemassa lista, joka on otsikoitu näin: *”Siinä tapauksessa, jos kylän kokous päättää Höljään kylään ruveta laittamaan Hautausmaata Niin lahjoitamme me allekirjoittaneet mainitun Hautausmaan saamista ja kuntoon laittamista varten seuraavat summat rahana ja luonnossa.”* Nimilista on vaikuttava: on talollisia ja pieneläjiä eri puolilta kylää. Lahjoitetut rahasummat vaihtelevat 5 markasta aina 500 markkaan. Juho Mahasen lahja on ollut maa-alue, toinen höljääkäläinen – Askolan sukuhaaraa oleva nuorempi maanmittausinsinööri Eino Eskelinen – on suorittanut lahjanaan (ilman palkkiota) maa-alueen lohkomisen. Kaikki muut ovat antaneet rahalahjoituksen.

Itse päätös hautausmaan perustamisesta on tehty Höljään ja Porosaaren kylien yhteisessä yleisessä kyläkokouksessa 25. toukokuuta vuonna 1922, siis kolme vuotta ennen hautausmaan käyttöön vihkimistä. Kun päätös oli tehty kyläkokouksessa, asia pantiin heti toimeksi. Jo saman vuoden heinäkuussa – 10.7.1922 – kyläläisistä koostuva kolmihenkinen hautausmaatoimikunta Heikki Eskelinen, Ville Tolvanen ja Albin Ruottinen vastaanotti maa-alueen lahjoituskirjan.

Tämän jälkeen tapahtumien kulku eteni niin, että hautausmaan perustamiselle oli anottava lupa – saatava oikeutus – Opetusministeriöstä, jonka alaisuuteen Kirkkohallitus kuului.

Opetusministeriön lupa saatiin 13.1.1923.

Opetusministeriö määräsi mm., että *alueen pitää olla piirilääkärin mukaan hautausmaaksi sopiva, erilleen lohkaistu, sopivalla aidalla varustettu sekä tuomiokapitulin vahvistamin ohjesäännöin; lisäksi on hautausmaata käytettäessä soveltuvilta kohdin tarkoin noudatettava 22. joulukuuta 1879 terveydenhoidosta annetun asetuksen määräyksiä.*

Saman vuoden lokakuussa, 25.10.1923, suoritettiin hehtaarin suuruisen maa-alueen lohkominen.

Lohkomisesta kului runsas vuosi ennen kuin saatiin Savonlinnan tuomiokapitulin vahvistus hautausmaan ohjesäännölle: vahvistus on päivätty 22.11.1924. Ohjesäännössä määritellään varsin mutkattomasti keskeiset toimintalinjat, mm. hautapaikkojen hinnat ja papille ja veisaajalle maksettavat matkakorvaukset sekä vastaavat käytännön asiat. **Kiinnostavaa ohjesäännössä on, että hautausmaatoimikunnalle on säilytetty monia tehtäviä** kuten ottaa haudankaivaja ja määrätä tämän palkka – pitää järjestystä ja siisteyttä silmällä hautausmaalla sekä kaunistaa sitä – valmistaa hautausmaan aluekartta suorilla hautariveillä ja ruutuihin jaettuna sekä tarpeellisin jalkakäytävien varustettuna – pitää hautausluetteloa siten, että perästäpäin voidaan kirjojen ja aluekartan avulla löytää jokaisen hautapaikka – ja huolehtia taloudesta. Taloudesta todetaan näin: *Jos hautausmaan huolto- ja kunnossapitokustannuksiin ei riitä omat tulot, on toimikunnan tehtävä esitys kyläkuntien yleiselle kokoukselle, joka on päätöksensä mukaan velvollinen hankkimaan ja saamaan tarvittavat varat mainittujen kylien asukkailta.* Ohjesääntöä painatettiin 100 kpl kyläläisille ja kaksi kappaletta srk:n arkistoon.

Pähkinänkuoressa hautausmaan perustaminen eteni vuosina 1922-1925 näin: Kyläkokouksen päätös hautausmaan perustamisesta 25.5.1922 – Lahjakirja 10.7.1922 – Oikeutus perustamiseen Opetusministeriöstä 13.1.1923 – Maa-alueen lohkominen Mahalan tilasta 25.10.1923 – Tuomiokapitulin vahvistamat ohjesäännöt 22.11.1924 – Käyttöön vihkiminen 24.5.1925. **Kyläkokouksen päätöksestä kului siis kaikkiaan kolme vuotta hautausmaan vihkimiseen.**

Hautausmaan vihkimisen 24.5.1925 suorittivat juhlallisoin menoin lääninrovasti Gustaf Rossander ja tohtori August Oravala. Puhujia ja kuoroa varten hautausmaan keskelle oli laitettu erityinen koroke. Samoin kuin nyt juhla oli kaksiosainen: hautausmaalta siirryttiin silloin juhlaa jatkamaan kylän kansakoululle, Everikin koululle, jossa tarjoiltiin voileipiä ja virvokkeita. Pappismiesten lisäksi koululla puhui opettaja Hamunen ja Nurmeksens kristillisen yhdistyksen sekakuoro esiintyi. Juhla päättyi virteen 377: ”Sun haltuus rakas isäni”, jonka me lauloimme tässäkin juhlassa jo hautausmaalla. Vihkimisjuhlan yhteydessä toimitettiin ensimmäinen ruumiinsiunaus ja hautaus; vainaja oli vuoden ikäinen lapsi. Vihkimisjuhlasta ja ensimmäisestä hautauksesta on olemassa lehtikuvaus.

Kyläläiset ottivat uuden hautausmaan heti käyttöönsä: vuosina 1925-1930 toimitettiin 33 hautausta: myös perheet, joilla oli siihen saakka ollut hautapaikka Nurmeksessa, hautasivat omaisensa Höljälänsä. Hautausmaan asioita hoiti kolmijäseninen toimikunta, mutta sen lisäksi järjestettiin **kunkin vuoden maaliskuussa vuosikokous, johon kyläläiset kutsuttiin.** Vuosikokouksista säilyneet pöytäkirjat osoittavat (esim. v. 1937), miten kyläläiset ovat yhteisin päätöksin pitäneet huolta siitä, että hautausmaan hoidosta ollaan yksimielisiä ja siinä on järjestys. Kyläläiset kutsuttiin vuosikokouksiin Nurmeksens Sanomien ilmoituksella ja pylväsilmoituksin Höljälänsä ja Porosaaressa – ja Nurmeksens kirkossakin kokouksesta kuulutettiin.

Seuraava suuri etappi oli sankarihautausmaan perustaminen Höljälänsä. Höljälänsäiset tekivät siitä aloitteen jatkosodan aikana v. 1943. Sankaripatsaan suunnittelija on, toisin kuin Nurmeksessa, tunnettu hautausmaa-arkkitehti Ilmari Wirkkala. Wirkkala antoi ohjeet paitsi sankaripatsaan kiven

laadusta ja koristelusta myös patsaan paikasta parihuoneeseen ja pääporttiin nähden: ”kun tiellä parihuone sivuutetaan, on patsas oikealla olevan portin keskiakselin kohdalla ja siis näkyy hyvin tielle”.

Höljääkään on haudattu **seitsemän jatkosodan sankarivainajaa**. Kaikkiaan höljääkäläisiä sankarivainajia viime sotien ajoilta on 16, heistä neljä menehtyi talvisodassa, muut jatkosodassa. Näistä kaikkiaan 16 höljääkäläisestä sankarivainajasta seitsemän on haudattu Nurmekseen ja kaksi Lieksaan. Höljään hautausmaalla höljääkäläiset sankarivainajat ovat vieretysten toisin kuin suuremmilla sankarihautausmailla. Höljääkäläisiä kylän eri puolilta oli rintamalla niin talvi- kuin jatkosodassa - siitä muistuttaa useimpien höljääkäläisten tuntema vuoden 1937 kertausharjoituskuva, jossa nimien lisäksi on mainittu, mistä päin kylää kukin on lähtöisin.

Sankaripatsas valmistui v. 1946 jolloin jo järjestettiin hautausmaajuhla. Juhla on maininnan arvoinen siitä syystä, että juhlan yhteydessä piispan edustaja antoi höljääkäläisille kiitoksensa hautausmaan hyvästä hoidosta. **Sankaripatsaan vihkimisjuhla pidettiin hautausmaalla 21.6.1947**, samassa yhteydessä kuin Nurmeksen nykyisen kirkon 50-vuotisjuhla. Tätä kuvattiin lehdissä – mm. Karjalaisessa ja Nurmeksen Sanomissa – kirkollisten juhlien sarjaksi, sillä silloisen Kuopion piispan, Eino Sormusen, lisäksi mukana juhlallisuuksissa oli useiden lähiseurakuntien pappeja. Sankaripatsaan paljastuspuheen piti hautausmaalla piispa Sormunen. Nuorisoseuran kuoro opettaja Rajannon johdolla lauloi ”Oi kallis Suomenmaa”. Laskettiin useita seppeleitä: paitsi seurakunta omat seppeleensä laskivat kyläläiset, nuorisoseura ja työväenyhdistys. Höljään Marttayhdistys järjesti hautausmaalla juhlatarjoilun ja yhdessä hautausmaatoimikunnan kanssa tarjosi piispalle seurueineen lounaan ja kahvit. Laulettiin virsi 555: Oi Herra luoksein jää - sama virsi kuin lopuksi tässä meidän 2025-juhlassa. Kaikesta päätellen **muistomerkkin ja sankarihautojen vihkimisjuhla oli hautausmaan perustamiseen verrattava seurakunnan ja kyläläisten yhteinen juhlatilaisuus**.

Hautausmaalla on toinenkin muistomerkkialue, sillä hautausmaalle perustettiin 1970-luvun alussa **metsätyömiesten hauta-alue**. Pohjois-Höljään eli Uuron entisellä koululla toimi vuosina 1971-2005 Uuron metsätyömieskoti. Kymmenen metsätyömieskodissa viime vuosiaan elänyttä metsätyömiestä on haudattu tälle alueelle – ensimmäinen v. 1972 ja viimeinen v. 1992. Metsurien hauta-alue muistuttaa olemassaolollaan monia höljääkäläisiä perheitä koskettaneesta savotta-ajasta. Metsätyö on ollut elannon antaja tai ainakin lisätienestin lähde kylällä monessa taloudessa.

Hallinnollisesti Höljään hautausmaa siirtyi Nurmeksen seurakunnan hoitoon 1.1.1958. Höljään hautausmaatoimikunta teki tästä aloitteen. Vaikkakin hautausmaa on ollut seurakunnan hallinnassa jo reilut 65 vuotta, vahva **höljääkäläisyys on ollut ja on vallalla hautausmaan hoidossa ja ylläpidossa edelleenkin**. Valtaosaa haudoista hoitavat omaiset.

Hautausmaan perusrakenteet ovat ajalta ennen siirtymistä seurakunnan hallintaan:

Paarihuone on kyläläisten rakentama ja ollut olemassa hautausmaan perustamisen ajalta eli 1920-luvulta lähtien, sittemmin v. 1983-84 seurakunta rakennutti hautausmaanpuoleiset siivekkeet ja sadekatoksen ja samassa yhteydessä vesihuollon. **Hautausmaa-alue on ollut aidan ympäröimä kuten ohjesäännöissäkin jo edellytettiin**. Vanhemmissa valokuvissa esim. 1930-luvun lopulta

näkyvät aitausten sementtipylväät; myöhemmin on tehty metallinen verkkoaita, joka korvattiin Nurmeksen museon suosituksesta kymmenisen vuotta sitten puuaidalla. Hautausmaan **paikoitusalue** vastapäätä parihuonetta on ollut hautausmaalla kävijöiden ja saattoväen käytössä ikuiset ajat, vaikka se ei kuulu lahjoitettuun yhden hehtaarin maa-alueeseen. Siinä on ollut aikanaan hevospuomi, jonka tekemiseen on ollut lupa käyttää hautausmaa-alueen puustoa. Kun parkkialue tuli tehdasalueen laajennuksen yhteydessä v. 2009 kyllästämön omistukseen, saatiin Höljään kyläkeskuksen oikeusvaikutteiseen kyläkaavaan vuodelta 2011 erityismääräys siitä, että paikoitusalue on varattu yksin hautausmaan käyttöön. Tämä määräys saatiin kyläkaavaan höljäläisten kaavaluonnokseen esittämien muistutusten ansiosta. **Näkösuojan saaminen kyllästämöön päin on niin ikään kyläläisten aloite ja toteuttama:** parkkialue reunustettiin kyllästämöön päin lahjoituksena saaduin koivuistutuksin 1970-luvulla. Viime vuonna istutettiin kuusentaimet lankkuaidan sisäpuolelle niin ikään höljäläisaloitteesta – istutus tehtiin omin voimin, taimet saatiin kyllästämön lahjoituksena.

On mainittava toteutumaton kappelihanke: Höljään hautausmaatoimikunta teki vuonna 1973 seurakunnalle **aloitteen siunauskappelin rakentamiseksi** Höljälään. Hanke ei toteutunut, vaikka seurakunnan kirkkovaltuusto oli asialle myönteinen. Se hautautui lopullisesti vuoden 1976 piispantarkastuksen yhteydessä, jolloin todettiin, ettei kappelin rakentaminen Höljälään ole tarkoituksenmukaista ”vähäisen käytön takia”. Hankkeen raukeaminen oli höljäläisille pettymys ja perustelut vaikeasti ymmärrettävissä. Hautausmaa oli silloin kuten se on edelleenkin aktiivisessa käytössä, sillä Höljälään haudattiin 10-vuotiskaudella 1971-1980 75 vainajaa jo yksin hautakivissä olevien nimien mukaan. Hautakirjanpidon mukaan jonkin verran enemmänkin. Kaikkiaan hautausmaalle on haudattu vuoden 2024 loppuun mennessä 660 henkilöä – kymmenvuosittain on ollut keskimäärin runsaat 60 hautausta.

Olen edellä yrittänyt piirtää aikajanan **merkkipaaluista hautausmaan toiminta-ajalta. Toisenlainen ja hyvin mielenkiintoinen näkökulma on tarkastella hautausmaata kylä- ja sukuhistorian vinkkelistä**, sillä pitäähän hautausmaa sisällään Höljään ja Porosaaren asukkaiden historiaa sadan vuoden ajalta.

Valtaosa haudoista on perhe- ja sukuhautoja, joihin on haudattu perheenjäseniä useammassa sukupolvessa. Hautakivet muistuttavat paitsi kylän asukkaista ja suvuista myös elinpaikoista eri puolilla kylää. Liittyessään paikannimiin kivet ylläpitävät ainakin vielä omalle sukupolvelle Höljään asuinpaikkojen nimistöä.

Kivet muistuttavat henkilöidensä kautta siitä, että elantoa on hankittu maanviljelyksellä, metsätöistä, rautateiltä, käsityöläisinä – kirvesmiehinä, puuseppinä, maalareina – ja sittemmin kyllästämöltä. Joukossa on myös harvinaisempia ammatteja kuten sähkömies ja taksiautoilija tai kaupanhoitaja ja kansakoulunopettaja.

Haudattujen välillä on monenlaisia siteitä yli hautakivien, monet suvut liittyvät toisiinsa mm. avioliittojen kautta, joita on solmittu kylän sisällä. Hautakivien taakse kätkeytyy tietoa paitsi elinpaikoista, erilaisista elämänhistorioista ja elinoloista, myös elämänmuodon muutoksesta.

Sankarihaudat ja metsätyömiesten haudat puolestaan muistuttavat olemassaolollaan aikakausista kylän historiassa.

Kun me tänään muistellemme edesmenneitä kyläläisiä ja omaisiamme, ajatelkaamme kiitollisina niitä sinnikkäitä kyläläisiä, joiden toiminnan tuloksena meillä tänä päivänä on tämä kulttuuri- ja kylähistoriallinen helmi.